

KURORTŲ DARNIOS PLĖTROS PRINCIPAI IR SĄLYGOS

Ramūnas Povilanskas

Klaipėdos universitetas, H. Manto 84, LT-92294, Klaipėda

El. paštas: ramunas.povilanskas@gmail.com

Povilanskas R. PRINCIPLES AND RULES OF SUSTAINABLE RESORT DEVELOPMENT. *Annales Geographicae* 43–44, 2010–2011.

Abstract. Dabartiniu laikotarpiu Lietuvos kurortai patiria skausmingą transformacijos laikotarpį, iš tradicinių gydymųjų („sanatorinių“) kurortų virsdami šiuolaikinėmis daugialypėmis turistinėmis vietovėmis. XXI a. pradžioje vis aktualesnis tampa darnios kurortų plėtros poreikis. Straipsnyje apibendrinami šiuolaikinių kurortų darnios plėtros principai, kurie atitinka regioninės ir nacionalinės teritorijos ilgalaikės tvarios plėtros sąlygas, pritaikant Lietuvai įvairiose pasaulio šalyse skirtingiems kurortų tipams nustatytas darnios plėtros taisykles, taip pat atsižvelgiant ir į neigiamas intensyvios kurortų plėtros pasekmes bei pamokas.

References 32., Figs. 3. In Lithuanian, summary in English.

Keywords Sustainable development, resort, spa, management

Received: 9 September 2010, accepted: 15 November 2010.

Įvadas

Pagal Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymą (1998, naują redakciją numatoma priimti 2011 m.), kurortas – tai įstatymo suteiktas statusas gyvenamajai vietai, kurioje yra gamtinių gydymųjų veiksnių (mineralinių vandenų, gydomojo purvo, sveikatai palankus klimatas, rekreacinių želdinių, vandens telkinių) bei speciali infrastruktūra šiems veiksniams naudoti gydymui, profilaktikai ir poilsiui bei turizmui. Tačiau šis bendras apibrėžimas nedetalizuoja, kokia kurortų infrastruktūra būtina gamtinių gydymųjų veiksnių efektyviam panaudojimui gydymo, profilaktikos ir poilsio bei turizmo tikslais.

Dabartiniu laikotarpiu Lietuvos kurortai patiria skausmingą transformacijos laikotarpį, virsdami iš tradicinių gydymųjų („sanatorinių“) kurortų šiuolaikinėmis daugialypėmis turistinėmis vietovėmis. Tačiau siekdami užtikrinti ilgalaikį kurortų konkurencingumą, jų vadovai ir planuotojai neretai susižavi megaprojektais – nuo vandens parkų iki dengtų slidinėjimo trasų (Druskininkų pavyzdys, žr. Narvydaitė, 2008). Tokių megaprojektų įgyvendinimą dosniai remia Europos Sąjungos Struktūriniai fondai, šiuo plėtros keliu praėjo daugelis Europos šalių kurortų (Smith ir Puczkó, 2008). Tačiau XXI a. vis dažniau abejojama megaprojektų nauda kurortų ilgalaikiam konkurencingumui užtikrinti. Vis aktualesnis tampa darnios kurortų plėtros poreikis. Kaip pastebėjo vienas įtakingiausių šiuolaikinių kurortų tyrinėtojų, R.Ch. Mill'is (2008): „Kurortinio verslo sėkmė labiausiai priklauso nuo to, kaip rūpestingai išnaudojama kurorto gamtinė aplinka. Tam, kad lankytojai pasirinktų būtent jūsų kurortą, reikia rūpintis jo gamtinio savitumo išsaugojimu. Geriausi kurortų vadybininkai iš esmės tik tuo ir teužiama.“

Tyrimų tikslas. Apibendrinti kurortų darnios plėtros principus, kurie atitiktų regioninės ir nacionalinės teritorijos ilgalaikės tvarios plėtros sąlygas, pritaikant Lietuvai įvairiose pasaulio šalyse skirtingiems kurortų tipams nustatytas darnios plėtros „auksines“ taisykles, taip pat atsižvelgiant ir į neigiamas intensyvios kurortų plėtros pasekmes bei pamokas.

Tyrimų uždaviniai:

1. Išanalizuoti įvairių tipų ir šalių kurortų šiuolaikinės plėtros teigiamas ir neigiamas pasekmes bei pamokas.

2. Apibūdinti įvairių tipų kurortų darnios plėtros principus ir „auksines“ taisykles, įvertinti jų atitikimą Lietuvos teritorijos ilgalaikio tvaraus vystymosi sąlygoms.

Tyrimų objektas. Šis straipsnis pirmiausia skirtas Lietuvos kurortų darnios plėtros principams analizuoti. Tačiau XXI a. nebeįmanoma tokio reiškinio kaip šiuolaikiniai kurortai nagrinėti atsietai nuo pasaulyje įsivyravusių naujų kurortinio sveikatinimo ir kurortinių vietovių plėtros tendencijų. Todėl šiame straipsnyje analizuojama ir apibendrinama plati pasaulio kurortų geografija – nuo Brazilijos iki Japonijos ir nuo JAV iki Indijos.

1. Metodai

Svarbiausias darbe taikytas metodas yra autorių asmeninė patirtis, sukaupta profesionaliais tikslais lankantis įvairių tipų ir šalių kurortuose, atliekant pusiau-struktūrizuotus interviu su kurortų vadybininkais ir planuotojais. 2003–2010 m. laikotarpiu buvo atlikti 24 pusiau-struktūrizuoti interviu tokių šalių pajūrio, balneologiniuose ir kalnų kurortuose: trijų Baltijos šalių, JAV, Brazilijos, Vokietijos, Italijos, Lenkijos, Rusijos, Tuniso, Egipto, Japonijos, Švedijos, Norvegijos, Ispanijos, Anglijos, Graikijos, Indijos. Svarbiausios interviu metu nagrinėjamos temos buvo tokios: ‘Kas daroma Jūsų kurorte siekiant užtikrinti jo ilgalaikį konkurencingumą?’ Toliau respondentai buvo klausinėjami, kas, jų kurorte daroma siekiant užtikrinti kurorto ir jo gamtinės aplinkos darną ir kaip kurorto lankytojai vertina šias pastangas. Taip pat buvo nagrinėjamos ir kitos pusiau-struktūrizuotų interviu metu iškilusios aktualios temos.

Kitas šiame darbe taikytas tyrimų metodas – įvairių pasaulio šalių kurortų interneto svetainių turinio semiotinė lyginamoji analizė. Tyrėme, kiek kurortų interneto svetainėse akcentuojama kurortų ir jų gamtinės aplinkos darna, kokie darnios plėtros principai yra labiausiai akcentuojami kaip konkurencinis privalumas ir kokiems kurortų tipams. Svetainių turinio semiotinėje lyginamojoje analizėje buvo taikomas regimųjų komponentų iššifravimas į žodines formas ir informaciją (Collier ir Collier, 1999).

Taip pat labai svarbus darbo metodas buvo mokslinės literatūros analizė. Naudodami naujausias technines mokslinės literatūros paieškos galimybes, kurias suteikia Google paieškos sistema, autoriai pritaikė „kaskadinį“ mokslinės literatūros paieškos būdą. Jo esmę sudaro keliais etapais atliekama mokslinės ir techninės literatūros paieška ir tiriamos temos svarbiausių publikacijų, tiek monografijų, tiek ir straipsnių mokslo žurnaluose filtravimas. Pirmajame etape books.google.com ir scholar.google.lt naršyklių pagalba buvo ieškomos ir kaupiamos visos mokslinės ir techninės publikacijos nuo 2000 m., skirtos aptariamai temai analizuoti. Buvo naudojami tokie raktiniai žodžiai, susiaurinantys publikacijų paieškos ratą iki svarbiausių leidinių: „seaside + resort + management“, „seaside + resort + development“, „spa + management“, „spa + development“, „ski + resort + management“, „ski + resort + development“, „golf + resort + management“, „golf + resort + development“, „resort + nature + conservation“, „resort + environment + protection“. Tokiu būdu pavyko sukaupti 33 publikacijų bazę. Antrajame etape buvo filtruojama jau sukaupta duomenų bazė, taikant platesnę reikšmę turinčius raktinius žodžius. Šios paieškos tikslas buvo rasti ir išnagrinėti svarbiausius mokslinius teiginius, skirtus aptariamai temai ištirti ir apibendrinti. Paieškai buvo taikomi lygiai tokie patys raktiniai žodžiai, kaip ir šiame straipsnyje: „sustainable + development“, „resort“, „spa“, „management“. Tokiu „kaskadiniu“ būdu gauti teiginiai toliau buvo grupuojami pagal analizuojamas temas ir autorių pozicijas įvairių tipų kurortų darnios plėtros atskirais klausimais, analizuojami ir apibendrinami.

Viena iš svarbių šiame darbe taikytų metodinių priemonių – rėmimasis ilgamete autoriaus patirtimi. Šio straipsnio autorius (su bendraautoriais) nuo 2000 m. konsultavo Lietuvos, Karaliaučiaus srities ir Latvijos pajūrio bei pamario savivaldybes, kitas vietines tikslines grupes darnios turizmo plėtros klausimais. 2000–2004 m. buvo tiriamos darnaus gamtos ir kurortinio turizmo plėtros sąlygos ir principai Palangoje ir Kuršių nerijoje (Vaitekūnas ir kt., 2001; Povilanskas, 2004; Povilanskas, Armaitienė, 2004a, 2004b; Armaitienė, Povilanskas, 2005, 2010; Armaitienė ir kt., 2000, 2006, 2007, 2009). 2005–2008 m. buvo analizuojamos Palangos kuror-

to darnaus atsinaujinimo galimybės stiprinant kurorto vaidmenį vietiniuose, regioniniuose ir tarptautiniuose kelionių pagal pomėgius turizmo tinkluose (Armaitienė, Povilanskas, 2010; Povilanskas, Armaitienė, 2010, 2011). 2009-2010 m. buvo atlikta Neringos kurortinių išteklių įvertinimo ir panaudojimo sveikatinimo srityje galimybių studija, kurioje buvo analizuojama, kokių būdu geriausia suderinti Neringos kaip pajūrio kurorto plėtros poreikius ir Kuršių nerijos kaip Pasaulio paveldo kultūrinio kraštovaizdžio apsaugos reikalavimus.

2. Rezultatai

2.1. Pajūrio kurortų darnios plėtros taisyklės

Paplūdimys ir priekrantė yra pati dinamiškiausia kranto zonos dalis, esanti nuolatiniame bangavimo poveikyje. Todėl pirmoji XXI a. pradžios pajūrio kurortų plėtros taisyklė: siekiant užtikrinti paplūdimio stabilumą ir atsparumą bangų keliamam krantų ardymui, primygtinai nerekomenduojama čia statyti nuolatinio naudojimo kapitalinių įrenginių (pastatų, promenadų, rekreacinių prieplaukų ir pan.). Padidėjęs paplūdimio nuplovimas ties Palangos promenadinio tiltu rodo, kokias pasekmes gali sukelti neapdairus žmogaus įsikišimas į kranto zonos procesus (Dubra, 2006; Žilinskas ir kt., 2010).

Vidutiniškai pajūrio kurortų lankytojas linkęs paplūdimiu nueiti ne daugiau kaip 200 m iki poilsio vietos (Mill, 2008). Todėl antroji XXI a. pradžios pajūrio kurortų plėtros taisyklė – stengtis pajūrio kurortų rekreacinę infrastruktūrą plėtoti ir paplūdimius suplanuoti „lizdiniu“ principu. Juos būtina planuoti taip, kad lankytojas kuo didesnius atstumus išilgai paplūdimio galėtų nuvažiuoti automobiliu ar dviračiu, arba nueiti pėsčiomis išilgai pakrantės einančiu keliu ar prome-nada (1 pav.) ir kuo trumpesnius – eitų pėsčias kopagūbriu ar paplūdimiu (Stauskas, 1995).

Kadangi apsauginiame kopagūbryje kaupiasi smėlis, kuris maitina paplūdimius ru-dens ir žiemos štormų sezonu (Žaromskis, 2007), trečioji XXI a. pradžios pajūrio kurortų plėtros taisyklė: saugoti apsauginį pajūrio kopagūbrį nuo nutrypimo ir išpustymo. Tuo tikslu būtina apriboti lankytojų srautus iš kurorto į paplūdimį per kopagūbrį, nutiesiant takus ir likusią kopagūbrio dalį atitveriant nuo poilsiautojų dygliuota gyvatvore arba metaline tvora. Tik atskirose apsauginio kopagūbrio vietose, remiantis krantosaugos specialistų rekomendacijomis, galima įrengti nuošalias užuovėjas – kopų soliariumus, pritaikytus degintis vėjuotomis bet saulėtomis dienomis (Riepšas, 1995).

Pajūrio kurortų atžvilgiu darnios plėtros principų taikymą geriausiai apibendrina Mėlynosios vėliavos apdovanojimas (Povilanskas, Armaitienė, 2011). Europos Mėlynoji vėliava buvo įsteigta 1987 metais. Jos tikslas – paskatinti Europos pajūrio kurortus tinkamai tvarkyti ir išsaugoti švarią pakrantės aplinką. Europos Mėlynosios vėliavos programa vykdoma 24 Europos valstybėse (Nelson ir kt., 2000). Net 2400 Europos paplūdimių ir jachtų prieplaukų kasmet siekia gauti Mėlynąją vėliavą. Mėlynoji vėliava suteikiama paplūdimiui tik vieneriems metams (t.y., prieš kiekvieną sezoną būtina iš naujo gauti patvirtinimą, kad paplūdimys ar prieplauka atitinka nustatytus reikalavimus). Paplūdimiams yra nustatyti net 27 reikalavimai, kuriuos būtina išpildyti, norint gauti Mėlynąją vėliavą, o rekreacinėms prieplaukoms – 16. Šie kriterijai tiek paplūdimiams, tiek ir prieplaukoms apima keturias bendras vertinimo sritis: priekrantės vandens kokybė; aplinkos apsauga; poilsiautojų saugumo užtikrinimas, jiems teikiamų paslaugų bei rekreacinės infrastruktūros kokybė; poilsiautojų aplinkosauginis švietimas ir informavimas (Schwartz, 2005).

2.2. Golfo aikštynų ir kurortų darnios plėtros principai

Labai daug nesusipratimų kyla numatant vietas, tinkamas įrengti golfo aikštynus. Vis populiarėjantis golfo žaidimas lėmė, kad daug privačių kurortų Vakaruose kuriami kaip specializuoti golfo kurortai (angl. golf resorts). Golfo kurortų plėtrą skatina ir tai, kad

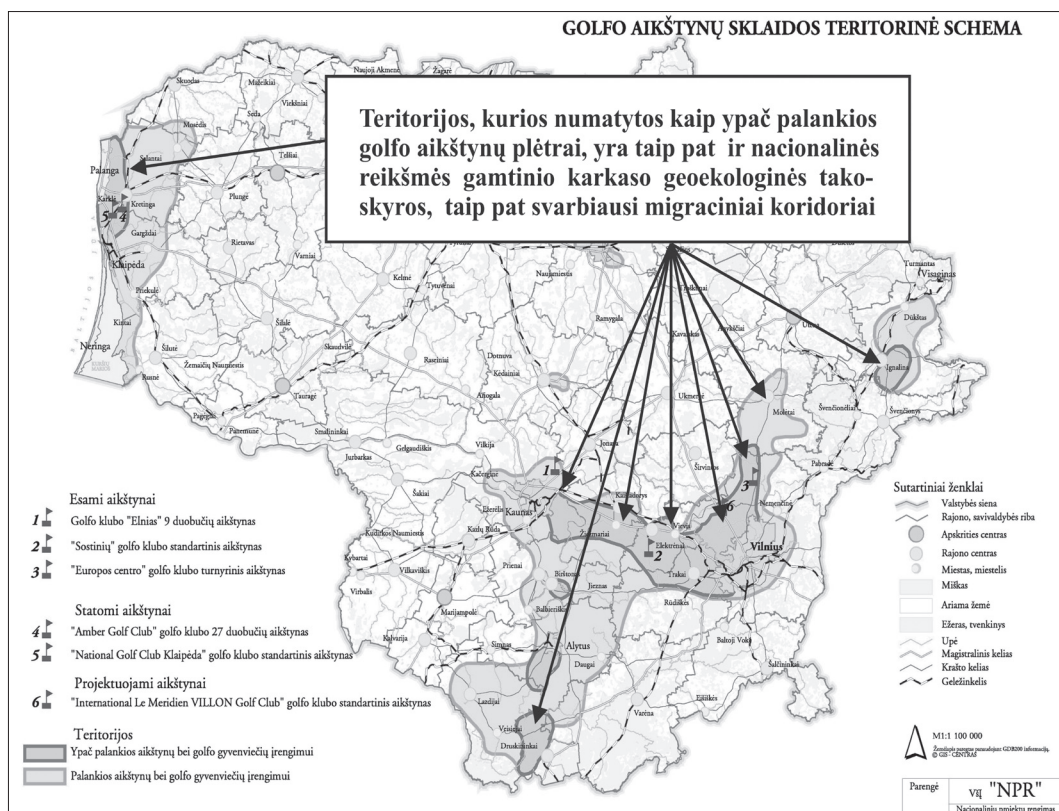
1 pav. „Lizdinis“ Šarm-el-šeicho pajūrio kurorto (Egiptas) planavimo principas: poilsiautojai eina išilgai paplūdimio nutiesta promenada (R. Povilansko nuotrauka, 2008 m.)

Fig. 1. *Nested Sharm-el Sheikh (Egypt) seaside resort planning principle: holidaymakers walk along the beach promenade (photo by R. Povilanskas, 2008)*

jiems tinka žymiai įvairesni kraštovaizdžiai, negu kitiems kurortų tipams. Golfo aikštyno kaimynystė labai ženkliai padidina kurortinių valdų vertę (Guilding & Whiteoak, 2008).

Tačiau golfo aikštynas nėra natūralaus kraštovaizdžio elementas. Esminė natūrali kliūtis geram golfo aikštynui įrengti – aukštas gruntinio vandens lygis ir pažliugusi dirva. Todėl dažniausiai prieš įrengiant golfo aikštyną, pašalinamas visas viršutinis dirvos sluoksnis ir paklojama drenažo sistema. Po to iš naujo suformuojama veja, želdiniai, neretai – iš naujo performuojamas ir reljefas. Taigi, golfo aikštynuose nebelieka nei natūralaus kraštovaizdžio, nei natūraliai susiformavusių buveinių ar augalų bendrijų. Be to, tanki drenažo sistema ir intensyvus golfo aikštynų apdorojimas chemikalais (herbicidais, pesticidais ir trąšomis) gresia padidinta požeminio vandens ir atviro vandens telkinių tarša (Lewis ir kt., 2001). Neapdairiai pasirinkus golfo aikštynui vietą, kurortas gali prarasti ilgai puoselėtą gamtai palankios turistinės vietovės įvaizdį, kuriuo taip rūpinasi Lietuvos kurortai. Todėl svarbiausia taisyklė, ketinant įrengti golfo aikštynus šalia kurortų, yra vengti saugomų gamtos teritorijų. Vietoj to, renkant golfo aikštynui vietą verčiau atkreipti dėmesį į technogeniškai pažeistų vietovių (karjerų, buvusių karinių poligonų, dirvos erozijos nualintų dykrų ir pan.) pritaikymą golfo aikštynams įrengti. Tuo tarpu „Golfo laukų plėtros Lietuvoje galimybių analizė ir studija“ (2006) siūlo priešingai: kaip pačias tinkamiausias vietas golfo aikštynams numatė būtent vaizdingiausias ir ekologiniu atžvilgiu jautriausias vietas – Lietuvos nacionalinio gamtinio karkaso takoskyras ir migracinius koridorius: didžiųjų upių slėnius, ežerynus, pajūrio teritorijas ir pan. (2 pav.).

Akiivaizdu, jog kuriant Lietuvos golfo aikštynų sklaidos teritorinę schemą ir numatant prioritetinę golfo aikštynų plėtros arealus geoeologiniu atžvilgiu svarbiausiose Lie-

2 pav. Darnios plėtos atžvilgiu klaidingai parinkti arealai golfo aikštynų plėtrai Lietuvos teritorijoje
Fig. 2. In terms of sustainable development, inappropriately chosen areas for golf-courses development in the territory of Lithuania

tuvos teritorijose buvo padaryta esminė metodologinė klaida dėl daugelio svarbių priežasčių, visų pirma dėl Lietuvos teritorijos tvaraus vystymosi principų ignoravimo.

Geriausiai golfo aikštynams įrengti tinka švelniai banguoto reljefo vietovė su vandens telkiniais. Daugelis teritorijų, ypač technogeniškai pažeistos vietovės (karjerai, dirvos erozijos nualintos dykros), kurios netinka jokiai kitai intensyviai rekreacinei veiklai plėtoti, idealiai tinka golfo aikštynams įrengti. JAV šiuo metu ypač daug dėmesio skiriama golfo kurortų įrengimui periferinėse zonose apie didžiuosius miestus ir didžiąsias turistų traukos vietas (Wheeler, 2008). Tai lėmė paspartėjusį golfo aikštynų kūrimą toliau nuo pakrančių, Kalifornijos ir Nevados dykumose (tarp Los Andželo ir Las Vegaso), kur daug technogeniškai pažeistų vietovių, žemė santykinai nebrangi ir tinkama golfo aikštynų kūrimui (Napton ir Laingen, 2008). Žemė santykinai nebrangi ir tinkama golfo aikštynų kūrimui, daug technogeniškai pažeistų vietovių taip pat ir vadinamojoje JAV „Šalčio juostoje“ – pramoninėse Vidurio vakarų valstijose (Mill, 2008).

2.3. Kurortų darnios plėtos sąlygos

Kurortinių poilsiaviečių vadybininkai turi pakankamai gerai nusimanyti apie vietinės gamtinės aplinkos ypatybes. Projektuojant naują kurortinę valdą, be grynai funkcinių, ekonominių ar ekologinių aspektų būtina rimtai atsižvelgti ir į gamtinių veiksnių dinamiškumą – krantų ardymo, smėlio pustyimo, dirvų erozijos grėsmę, sausrų, uraganų, potvynių ar net žemės drebėjimų ir cunamių tikimybę, miškų gaisrų ir šlaitų nuošliaužų pavojų. Ekologiniu atžvilgiu jautriose, arba stichinių nelaimių (uraganų, nuošliaužų, potvynių, gaisrų ir pan.) atžvilgiu pažeidžiamose teritorijose įrengtų kurortų arba kurortinių valdų plėtra

gali nutrūkti staiga ir labai netikėtai (Papatheodorou, 2004). Nuošalių kurortų ekonominis vaidmuo vietinėje teritorijoje yra neproporcingai didelis, todėl kurortinis verslas turi glaudžiai ir su didele atsakomybe integruotis į socialinę vietinės bendruomenės struktūrą. Kurortinio verslo sėkmė labiausiai priklauso nuo to, kaip rūpestingai išnaudojama gamtinė aplinka. Būtina rūpintis kurorto aplinkos gamtinio savitumo išsaugojimu.

Todėl pirmoji XXI a. pradžios kurortų darnios plėtros sąlyga: kurorte turi būti kuo mažiau pastebimas žmogaus kišimasis į aplinką, kadangi persotinta rinka iš naujai kuriamų kurortinių poilsiaviečių reikalauja ypatingos ir vaizdingos aplinkos. Planuojant kurortinių valdų plėtrą, nereikia skubėti keisti natūraliai susiklosčiusios kurorto aplinkos. Verčiau išsaugoti ją nepaliestą. Taip ne tik būtų sutaupyta lėšų aplinkos pertvarkymui, bet ir būtų užtikrintas kurortinės valdos originalumas bei vaizdingumas. JAV patirtis rodo, kad vandalai, žalojantys kurortų viešąją rekreacinę infrastruktūrą (suolelius, informacinius stendus ir pan.), linkę tai daryti ne toliau kaip 150–200 m nuo įėjimo į kurortų rekreacinę zoną (parką, pažintinį taką, apžvalgos aikštelę), arba laikinose poilsiavietėse (Mill, 2008). Todėl brangiausius ir trapiusius viešuosius rekreacinės infrastruktūros objektus būtina išdėstyti atokiau nuo įėjimo į rekreacinę zoną. Formuojant kurortinės valdos vietovaizdį, sodinant medžius ir krūmus, būtina stengtis pagal išgailes išsaugoti kurortinio kraštovaizdžio natūralumą ir vientisumą, būdingus vietovės kultūros paveldo ir etnografinius bruožus (Bučas, 2001).

3 pav. Balnearjo Kamboriu (Brazilija) – bet kokį savitumą praradusio masinio pajūrio kurorto pavyzdys. (R. Povilansko nuotr., 2004 m.)

Fig. 3. *Balneario Camboriu (Brazil) – an example of seaside resort for mass recreation which has lost individual features (photo by R. Povilanskas, 2004)*

Kurorto plėtros planavimas turi remtis labai aiškia rekreacinių išteklių panaudojimo ir plėtros strategija (angl. amenity strategy). Žodis ‘amenity’ angliškai reiškiantis ‘patogumus, malonumus’ vartojamas apibūdinti įvairius gamtinius ir dirbtinius rekreacinius išteklius, kurie leidžia teikti rekreacines paslaugas kurorte, jas plėsti ir, tuo pačiu, padidina kurortinių valdų komercinę vertę (Mill, 2008). Kurorto rekreacinių išteklių panaudojimo ir plėtros strategijos ekonominė esmė – efektyviau panaudoti jau esamus rekreacinius išteklius, kurti naujus ir per šį procesą susigrąžinti įdėtas investicijas bei gauti pelną. Neigiama ekonominė investicijų į kurorto plėtrą pusė – kurortinės veiklos sezoniskumas ir specifiskumas, kuris apsunkina šių investicijų grąžą. Klaidingas kurorto plėtros sprendimas bus

ekonomiškai žymiai labiau nuostolingas ir socialiai labiau skausmingas, nei kita nepasiteisinusi investicija į nekilnojamąjį turtą (Cooper ir kt., 2008).

Investuotojas turi išsaugoti plėtros kontrolę tol, kol neįsisavinta bent pusė plėtrai numatytos teritorijos (Mill, 2008). Akivaizdu, kad šis reikalavimas labiau tinka tokiai išsivysčiusiai laisvosios rinkos šaliai kaip JAV. Lietuvos atveju privačių investicijų į kurortų plėtrą galimybės yra mažesnės, kaip ir privačių investuotojų įsisavinami nauji sklypai. Todėl antroji XXI a. pradžios kurortų darnios plėtros sąlyga: lemiamas vaidmuo užtikrinant darnią kurortinių teritorijų plėtrą turi tekti kurortų savivaldybėms. Stichiška kurortų plėtra gali turėti itin nepageidaujamų pasekmių. Pavyzdžiui, daugelyje Brazilijos pajūrio kurortų monotoniškai daugiaaukščiai viešbučiai yra pastatyti taip arti Atlanto vandenyno kranto linijos, kad ne tik sunaikino bet kokį kurortų architektūrinį savitumą, ne tik yra labai pažeidžiami tropinių uraganų poveikiui, bet ir meta šešėlį į paplūdimį popietinėmis valandomis, kuomet Brazilijos paplūdimiuose būna pats poilsiautojų pikas (3 pav.). Tokiu būdu, nekontroliuojama kurortinės infrastruktūros plėtra ir megaprojektai, užuot sustiprinę, gali susilpninti kurorto konkurencingumą ir netgi visiškai sužlugdyti patį kurortą (Urry, 2002)

Išvados

1. Kurortų darnios plėtros principus galima apibendrinti kaip tris pajūrio kurortų plėtros taisykles, vieną golfo kurortų ir aikštynų plėtros taisyklę ir dvi bendrąsias kurortų darnios plėtros sąlygas.

2. Visi aptarti kurortų darnios plėtros principai akcentuoja kurortų infrastruktūros ir planavimo dermę su natūralia gamtine aplinka ir vietovės socialine sankloda.

3. Kadangi klaidingas kurorto infrastruktūros plėtros sprendimas bus ekonomiškai žymiai labiau nuostolingas ir socialiai labiau skausmingas nei kita nepasiteisinusi investicija į nekilnojamąjį turtą, visos kurorto plėtra suinteresuotos tikslinės grupės – savivaldybės administracija, kurorto bendruomenė, verslininkai turi aktyviai dalyvauti numatomo kurortinių išteklių įsisavinimo ir kurortinės teritorijos planavimo procese.

Literatūra

Armaitienė A., Povilanskas R., Vaškaitis E. 2009. Atsakingas kopų turizmas Kuršių Nerijoje: tvarkymo principai, *Tiltai* 2(47), p. 16–27.

Armaitienė, A., Boldyrev, V.L., Povilanskas, R., Taminskas, J. 2007. Integrated shoreline management and tourism development on the cross-border World Heritage Site: A case study from the Curonian spit (Lithuania/Russia), *Journal of Coastal Conservation*, Vol. 11(1), p. 13–22.

Armaitienė, A., Povilanskas, R. 2005. Integrated Shoreline Management and Tourism Development on the Coastal World Heritage Site. Tarptautinės mokslinės konferencijos “Wise Coastal Practices for Sustainable Human Development” pranešimai, Ryga, p. 21–28.

Armaitienė, A., Povilanskas, R. 2010. The Tourismscape Of Palanga: A Seaside Resort and its Hinterland. Tarptautinės mokslinės konferencijos “Constructing Central Europe: Tourism Competitiveness” pranešimai, Veszprem, p. 33–50.

Armaitienė, A., Povilanskas, R., Jones, E. 2006. Lithuania: Sustainable Rural Tourism Development in the Baltic Coastal Region. *Tourism in the New Europe: The Challenges and Opportunities of EU Enlargement*, Wallingford-Cambridge: CABI Publishers, p. 183–198.

Armaitienė, A.; Grecevičius, P., Povilanskas, R. 2000. Palanga tarp XIX ir XXI amžiaus: rekreacinė ir krantonaudos perspektyva, *Tiltai* 2(11), p. 33–39.

Bučas J. 2001. Kuršių nerijos nacionalinis parkas, Vilnius: Savastis, 476 p.

Collier J., Collier M. 1999. *Visual Anthropology: Photography as a Research Method*, Albuquerque: University of New Mexico Press, 248 p.

Cooper, Ch., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., Wanhill, S. 2008. *Tourism: Principles and Practice*, Harlow: Pearson Education Ltd., 704 p.

- Dubra, V.** 2006. Influence of hydrotechnical structures on the dynamics of sandy shores: the case of Palanga on the Baltic coast, *Baltica* 19(1), p. 3–9.
- Guilding, Ch., Whiteoak, J.** 2008. An Examination of Management and Governance Issues Arising in Residential Golf Complexes, *Pacific Rim Property Research Journal*, Vol. 14(1), p. 44–65.
- Lewis, M.A., Foss, S.S., Harris, P.S., Stanley, R.S., Moore, J.C.** 2001. Sediment chemical contamination and toxicity associated with a coastal golf course complex, *Environmental Toxicology and Chemistry* 20 (7), p. 1390–1398.
- Mill, R.Ch.** 2008. Resorts: Management and Operation, Hoboken: John Wiley and Sons, 496 p.
- Napton, D.E., Laingen, Ch.R.** 2008. Expansion of golf courses in the United States, *Geographical Review* 98(1), p. 24–41.
- Narvydaitė M.** 2008. Druskininkai kratosi sanatorinio kurorto įvaizdžio, city24.lt, 22.10.2008, p. 16–18.
- Nelson, C., Morgan, R., Williams, A.T., Wood, J.** 2000. Beach awards and management, *Ocean & Coastal Management* 43(1), p. 87–98.
- Papatheodorou, A.** 2004. Exploring the Evolution of Tourism Resorts, *Annals of Tourism Research* 31(1), p. 219–237.
- Povilanskas, R.** 2004. Landscape Management on the Curonian Spit: A Cross-border Perspective, Leiden–Klaipėda–Barcelona: EUCC, 242 p.
- Povilanskas, R., Armaitienė, A.** 2004a. Integrated Shoreline Management and Sustainable Tourism Development on a Coastal World Heritage Site: Case Study from the Curonian Spit. Tarptautinės mokslinės konferencijos „*Delivering Sustainable Coasts: Connecting Science and Policy*“ pranešimai, Aberdeen, p. 678–679.
- Povilanskas, R., Armaitienė, A.** 2004b. Darnios krantotvarkos ir turizmo kompleksinės raidos prielaidos Kuršių nerijoje, *Tiltai* 3(28); p. 45–55.
- Povilanskas, R., Armaitienė, A.** 2010. Marketing Power of Actor-Networks – The Key to Tourism Competitiveness. Tarptautinės mokslinės konferencijos “Constructing Central Europe: Tourism Competitiveness” pranešimai, Veszprem, p. 107–122.
- Povilanskas, R., Armaitienė, A.** 2011. Seaside Resort-Hinterland Nexus: Palanga, Lithuania, *Annals of Tourism Research* 38(2) (priimta spausdinti).
- Riepšas, E.** 1995. Forest conservation and management in the national park of Kuršių nerija. Tarptautinės mokslinės konferencijos „Coastal Conservation and Management in the Baltic Region“ pranešimai, Klaipėda, p. 219–222.
- Schwartz, M.** 2005. Encyclopedia of coastal science, Dordrecht: Springer, 1211 p.
- Smith, M., Puczkó, L.** 2008. Health and Wellness Tourism, Oxford: Butterworth-Heinemann, 400 p.
- Stauskas, V.** 1995. Tourism Development and Nature Preservation Policy in the East Baltic Seacoast: An Example from Lithuania. Tarptautinės mokslinės konferencijos “Directions in European Coastal Management” pranešimai, Cardigan, p. 79–82.
- Urry, J.** 2002. The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies, London-Thousand Oaks-New Delhi: Sage, 183 p.
- Vaitekūnas, S.; Armaitienė, A.; Povilanskas, R.** 2001. Social and Geographical Strengths and Weaknesses of Tourism Development in the Curonian Lagoon Region, *Tiltai* 1(14); p. 51–58.
- VšĮ „NPR“.** 2006. Golfo laukų plėtra Lietuvoje: galimybių analizė ir studija, Vilnius, Ūkio ministerija, 50p.
- Wheeler, S.M.** 2008. The Evolution of Built Landscapes in Metropolitan Regions, *Journal of Planning Education and Research* 27, p. 400–416.
- Žaromskis, R.** 2007. The formation of protective dune ridge along the Southeast Baltic Sea coast: historical and social aspects, *Journal of Coastal Conservation* 11(1), 23–29.
- Žilinskas, G., Pupienis, D., Jarmalavičius, D.** 2010. Possibilities of regeneration of Palanga coastal zone, *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management* 18(2), 92–101.

PRINCIPLES AND RULES OF SUSTAINABLE RESORT DEVELOPMENT

Summary

Lithuanian resorts and spa currently experience a rather painful period of transformation – from Soviet-type medicinal resorts into modern multiple-purpose tourist destinations. Worldwide, the need for the sustainable development of resorts and spa becomes ever more increasing. This paper highlights the sustainable development principles of modern (“post-mass”) resorts and spa that are congruent to conditions of the sustainable spatial organization of a regional or national territory. Author collected, collated and adapted for the Lithuanian conditions good practices from the recent development of resorts and spa worldwide. The sustainable development principles for the post-mass resorts and spa comprise three rules for the seaside resort development, one rule for the golf resort development and two generic pre-conditions for the sustainable development of resorts and spa.

The first rule of the sustainable seaside resort development in the beginning of the 21st century requires leaving the beach void of any permanent constructions in order to ensure the stability of the beach and its resilience to the wave action. The second rule of the sustainable seaside resort development in the beginning of the 21st century requires applying the principle of “nested” planning for a seaside resort: a long-shore chain of ‘nested’ settlements rather than a centralized agglomeration should be preferred while planning a seaside resort. These ‘nested settlements should be linked by a long-shore transport corridor or a promenade. The third rule of the sustainable seaside resort development in the beginning of the 21st century demands strict protection of the foredune (where it is available) from trampling, erosion, deflation and other ways of its degradation by use.

The principal rule of the sustainable golf resort development in the beginning of the 21st century requires avoiding nature reserves and other valuable natural or semi-natural habitats while choosing the location of a golf course. The first generic pre-condition for the sustainable development of resorts and spa requires minimizing human intervention into the natural environment of a resort. The second generic pre-condition for the sustainable development of resorts and spa requires delegating the real decision-taking powers in the resort planning process to resort administrations instead of private developers.

All highlighted principles of the sustainable development of resorts and spa emphasize the need of harmony of the resort development with preservation of its natural environment and social fabric. Since a wrong resort development strategy is socially more painful than any other investment failure, the sustainable resort development process must involve all local stakeholders – from the local administration to a broader community comprising different interest groups and associations.